

Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa – Miten ammattilaiset voivat tukea nuorta ja hänen vanhempiaan sijoituksen alkuvaiheessa?

Noora Aarnio, YTM, sosiaalityöntekijä, hanketyöntekijä Etelä-Pohjanmaan LAPE-hanke, Seinäjoen kaupunki

Tiivistelmä

Sijaishuollon tutkimuksessa ja kehittämisessä puhutaan terapeuttisuuden tuomisesta lastensuojelulaitosten toimintaan, jotta voitaisiin paremmin vastata lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Tässä artikkelissa pohditaan kriisinäkökulmaa hyödyntäen millaisia eri tasoilla ilmeneviä tekijöitä sijoituksen alkuvaiheessa on läsnä ja miten ammattilaisten tulisi niihin vastata. Tutkimus- ja kehittämisprosessissa on hyödynnetty sijoitettujen nuorten, heidän vanhempiensa ja ammattilaisten tietoa sekä tutkimustietoa. Artikkelissa kerrotaan myös kompleksisuutta jäsentävän työkalun, Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa -kysymyspatterin kokeiluista sekä ammattilaisten reflektiivisen ajattelun jäsentymisestä työkalun avulla. Tavoitteena on tuoda näkyväksi sitä, miten sijaishuollon moninaisuuden huomioiva tuettu, kompleksisuutta jäsentävä reflektiivinen pohdinta antaa mahdollisuuden kääntää monimutkaiset mikro- ja makrotason ilmiöt lapsikeskeiseksi positiivista vuorovaikutusta edistäväksi toiminnaksi. Lisäksi artikkeli sisältää prosessin aikana syntyneet ohjeet ammattilaisille sijoituksen alkuvaiheen kriisin huomioimiseen.

Johdanto

Kokemusasiantuntija Petra Karhu vertaa sijaishuoltoon tulemista suuronnettomuuteen. Sen lisäksi, että lapsi tai nuori on kokenut suuria vaikeuksia elämässään, hän kokee menettäneensä vanhempansa. Karhu pohtii, miksi onnettomuuksien uhrit saavat kriisiapua, mutta sijoitetuille lapsille ja nuorille sitä ei tarjota. (Karhu 2000, 107–121.) Sama tilanne koskee vanhempia, jotka kokevat lapsensa sijoituksen. Lapsen sijoitus on usein kriisi myös vanhemmalle, jolloin käynnistyvät syyllisyyden ja häpeän tunteet. (Sinko & Virokannas 2009; Vierula 2016.) Kriisin taustalla voi olla lisäksi palvelujärjestelmästä aiheutuneet ongelmat. Monet sijoitetut lapset ja heidän perheensä eivät ole saaneet tarvitsemiaan palveluita. (Heino ym. 2016.) Tämä luonnollisesti lisää pettymyksiä ja turhautumista. Olen toiminut noin 10 vuotta lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja pohdin edelleen samaa kuin Petra Karhu. Miksi emme lastensuojelussa huomioi riittävästi sijoituksen aiheuttamaa kriisiä?

Kun lapsi tai nuori sijoitetaan kodin ulkopuolelle joko väliaikaisesti avohuollon tukitoimin, kiireellisesti tai pidempiaikaisesti huostaan otettuna (Lastensuojelulaki 417/2007), on kyse hyvin erityisestä siirtymävaiheesta verrattuna esimerkiksi koulun aloittamiseen. Sijoitus on suuri muutos lapselle ja perheelle, mutta tutkimusta sijaishuoltoon tulemisesta ei ole kovin paljon. Sijoituksen vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että sijaishuoltopaikkaan tuleminen hoidettaisiin mahdollisimman hyvin. (Laakso & Enroos 2016.) Sijoituksen alkamisen kriisin lisäksi lastensuojelulaitoksiin sijoitetuilla nuorilla on usein traumakokemuksia tai ylipäättään vaikeita perhesuhteisiin liittyviä kokemuksia taustallaan (Heino ym. 2016; Laakso 2009). Sijoitetut lapset kokevat lisäksi muihin nähden enemmän koulun käymisen haasteita ja väkivaltakokemukset ovat yleisiä (Ikonen ym. 2017). Myös sijoitettujen lasten vanhemmilla on traumataustaa ja vaikeita elämäkokemuksia (Heino ym. 2016; Vierula 2016). Laadukkaan sijaishuollon toteutumiseksi tutkimuksessa puhutaankin kriisi- ja traumaosaamisen vahvistamisesta sosiaalityössä ja sijaishuollossa (esim. Baker ym. 2017; Levenson 2017). Traumaorientaatio lastensuojelussa tarkoittaa sitä,

että sosiaalityöntekijät ja lastensuojeluyksiköiden työntekijät ottavat työssään huomioon traumakokemusten vaikutukset asiakkaiden elämässä ja ymmärtävät, millä tavoin ne voivat vaikuttaa tämänhetkisessä elämässä. Traumaorientaatio rakentuu turvallisuuden, luottamuksen, yhteistyön ja voimaantumisen elementtien varaan ja auttaa trauman kokijaa pääsemään irti epäterveistä toimintatavoista ja löytämään turvallisia vuorovaikutussuhteita. (Levenson 2017; SAMSHA 2014a; SAMSHA 2014b.) Vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää nähdä sijoitettu lapsi, nuori sekä vanhemmat yksilöinä ja tarjota juuri heille räätälöityä tukea. Tämä vaatii joustavaa palvelujärjestelmää, riittävän mitoituksen ja tarvittavien palveluiden integroimisen laitoksen toimintaan. (Närhi ym. 2017.)

Tässä artikkelissa keskityn erityisesti sijoituksen alkuvaiheeseen. Tutkimusmenetelmänä hyödynnän prosessin aikana käytäntötutkimusta, joka liittyy uuden julkisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen Seinäjoelle sekä Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman kehittämistyöhön. Haen tietoa sijoitetuilta nuorilta ja heidän vanhemmiltaan, ammattilaisilta ja tutkimuksesta. Palautan tietoa pitkin matkaa osapuolille ja kehitämme yhdessä. (Satka ym. 2016.) Tulevaa uutta laitosta varten kirjoitetaan käsikirja koko kehittämisprosessiin liittyen. Uuteen laitokseen tullaan sijoittamaan nuorisoiikäisiä, minkä vuoksi keskityn tässä artikkelissa nuoriin. Perusteluna on myös se, että nuorten sijoitukset erityisesti laitoksiin ovat jatkaneet kasvamistaan (Lastensuojelu 2017). Hyödynnän aineiston analyysissä sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2002), jonka elementteinä käytän sijoituksen alkamiseen liittyvää kriisinäkökulmaa sekä mikrotasolla (henkilökohtainen elämä) ja makrotasolla (palvelupolut) tapahtuvia ilmiöitä sijoituksen alkaessa. Aluksi käsittelem sijoitettujen nuorten ja heidän vanhempiansa kehittäjäryhmissä tuotettua tietoa sekä ammattilaisten näkemyksiä. Seuraavaksi pohdin lastensuojelulaitosta erityisenä ympäristönä ja erilaisia orientaatioita, joita voidaan hyödyntää toiminnan jäsentämiseen. Lähdän selvittämään asiakkaiden ja ammattilaisten tuottaman tiedon sekä tutkimustiedon avulla millaisia tekijöitä sijoituksen alkuvaiheen kriisissä tulisi ottaa huomioon ja millaisia tekijöitä mikro- ja makrotasolla on läsnä.

Asiakkaan aktiivinen toimijuus ja osallisuus nähdään onnistumisen edellytyksenä sosiaalityössä (Laitinen & Niskala 2013, 9–16). Mikäli emme huomioi mahdollista sijoituksen alkuvaiheen monimuotoista kriisiä, voimme vaikeuttaa mahdollisuutta ottaa vastaan kuntouttavaksi tarkoitettua apua, sillä kriisitilanne voi estää aktiivisen toimijuuden toteutumista. Mutta miten voisimme huomioida entistä paremmin sijoituksen alkuvaiheessa läsnä olevat tekijät? On selvää, että meidän on kuunneltava nuoria ja perheitä. Ammattilaisille voi olla kuitenkin haaste jäsentää monimuotoisia yksilöllisiä tilanteita. Kehittämistyön pohjalta olen rakentanut sijoitetun lapsen subjektiivinen hyvinvointi -teorian (Wood & Selwyn 2017) ympärille Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa (TTV) -kysymyspatterin (Liite 1), jonka tavoitteena on tarjota sijaishuollon ammattilaisille tukea reflektiiviseen ajatteluun jokaisen lapsen ja nuoren yksilöllisessä tilanteessa. Kuvaan kysymyspatterin kokeiluja kahdessa lastensuojeluyksiköiden ryhmässä sekä sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden ryhmässä. Kysymyspatteri on rakennettu sijoitettujen lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista nousevien teemojen mukaan kysymysmuotoon: Miten työntekijä voi tukea? Tarkoituksena on kääntää keskustelu siihen, millä tavoin työntekijä voi omalla vuorovaikutuksellaan vaikuttaa nuoren ja hänen verkostoidensa tilanteeseen. Samalla, kun kuvaan kysymyspatterin toimivuutta sijoitettujen nuorten ja heidän vanhempiansa aktiivisen toimijuuden tukemiseen, tarkastelen tapauskuvauksia sisällönanalyysin avulla. Poimin niistä erilaisia mikro- ja makrotason ilmiöitä, joita sijoitettujen nuorten ja heidän vanhempiansa kompleksisissa tilanteissa on läsnä. Tarkastelen myös ammattilaisten reflektion jäsentymistä kysymyspatteriston avulla. Lopuksi vedän yhteen koko tutkimus- ja kehittämisprosessissa syntyneet tulokset ja artikkeli päättyy käytännön ohjeistukseen sijoituksen alkuvaiheessa. Tutkimuskysymyksenä on: Miten ammattilaiset voivat tukea laitokseen sijoitettua nuorta ja hänen vanhempiaan sijoituksen alkuvaiheessa?

Kriisinäkökulma sijoituksen alkuvaiheessa

Seinäjoella järjestettiin keväällä 2017 sijoitettujen nuorten ja vanhempien kehittäjäryhmät, joissa käsiteltiin sijaishuoltoon tuleamista, siellä olemista ja sieltä lähtemistä. Aineisto sisälsi kaikkein eniten mainintoja sekä nuorten että vanhempien ryhmässä sijoituksen alkuvaihetta koskien. Siksi päätin, että juuri sijoituksen alkuvaiheeseen liittyy eniten kysymyksiä ja kehitettävää. Seinäjoen kehittäjäryhmän vanhemmat korostivat

erityisesti oman lapsen sijoituksen myötä nousevien tunteiden mm. häpeän ja syyllisyyden käsittelyn tärkeyttä (vrt. Boxall & Smeeton 2011; Vierula 2016). Kriisi- ja traumanäkökulmasta katsottuna oleellista on riittävän ajan tarjoaminen keskustelulle, huolenpidon tarjoaminen ja rauhoittelu (Hammarlund 2010, 62). Keskustelun ja tunteiden käsittelyn myötä voi mahdollistua toimijuuden uudelleen integroituminen (vrt. Hammarlund 2010, 98), jolloin vanhemmalla voi olla tosiasiallinen mahdollisuus asettaa tasavertaiseksi aktiiviseksi toimijaksi ammattilaisten rinnalle saatuaan riittävän tuen sijoituksen aiheuttamiin tunteisiin.

Riittävän ja oikean tiedon tarjoaminen kriisitilanteessa on myös tärkeää (Shives 2012, 164). Kehittäjänuoret korostivatkin tiedon tärkeyttä. He toivoivat saavansa riittävän tiedon sijoituksesta ja laitoksen toiminnasta. Myös laitoksen henkilökunnan tulee kysyä heistä itsestään riittävästi yksilöllisyyden varmistamiseksi. Kehittäjänuoret laativatkin haastattelulomakkeen, jossa he määrittivät tärkeät kysymykset ammattilaisten esitettäväksi. Esimerkkinä kysymys: Miten toivot, että sinua lohdutetaan, kun olet surullinen? Tiedon tulee siis kulkea molempiin suuntiin. Kriisitilanteen mahdolliseen komplisoitumiseen vaikuttaa se, saako kriisin kokija riittävästi tukea tilanteessaan (Shives 2012, 157–167). On tärkeää, ettei ulkopuolelta määritellä liikaa, mistä tukea on saatavilla. Kehittäjänuoret korostivat esimerkiksi ystävien merkitystä omaan hyvinvointiin nähden (vrt. Laakso & Enroos 2016; Wood & Selwyn 2017). Sijoituksen alussa yhteyden katkaiseminen niihin, joilta saa tukea, voi lisätä yksin jäämisen kokemusta ja olla siten kriisin komplisoitumisen riski. Vanhemmat puolestaan toivoivat tukea erityisesti sekä laitoksen henkilökunnalta että sosiaalityöntekijältä.

Sijaishuollon ympärillä toimiville ammattilaisille järjestettiin kehittämispäivä syksyllä 2017, jossa jaettiin asiakkaiden tuottamaa tietoa ja käytiin läpi terapeutin orientaation peruskysymyksiä. Ammattilaisten tuottamassa tiedossa korostuivat erityisesti eri toimijoiden välinen yhteistyö, perheelle tarjottava tuki sijoituksen aikana, yksilöllisyys, tavallinen arki ja turvallisuus. Ammattilaiset näkivät myös tärkeänä kriisitilanteiden työskentelytavat sijaishuollossa, mutta sijoituksen alkuvaiheen merkitys ei ammattilaisten näkökulmissa tullut yhtä voimakkaasti esille kuin asiakaskehittäjäryhmissä. Lastensuojelun ammattilaisten on tärkeä oivaltaa, että mikäli kriisin kokeva henkilö saa riittävän tuen ja hänellä on riittävät defenssit, tilanne normalisoituu. Päinvastaisessa tilanteessa sijoitus voi aiheuttaa traumakokemuksen ja tilanne voi komplisoitua yksilön taustaan liittyvien haavoittuvuuksien ja ulkopuolisen tuen puutteen vuoksi. Tällöin ei synny riittävää selviytymiskykyä (coping) sijoituksen alkuvaiheessa. (vrt. Aguilera 1998, 32–41.) Ammattilaisia haastaa se, että yksilöllisten tilanteiden jäsentäminen voi olla vaikeaa kompleksisten tilanteiden vuoksi. Tarvittaisiin työkaluja kompleksisuuden jäsentämiseen ja reflektiivisen pohdinnan mahdollistamiseen.

Lastensuojelulaitos kotina ja terapeutin ympäristönä

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa lastensuojelulaitosten kehittämistä varten on kirjoitettu Lastensuojelun terapeutin laitospalveluksen mallinnus, jonka keskiössä on suhteessa rakentuva lapsen hyvinvointi. Lapsen hyvinvointi rakentuu turvallisuuden, toimijuuden ja myönteisen minäkuvan muodostumisen varaan ja menneet kokemukset tulee ottaa huomioon. Toisaalta sijaishuollon sujuminen riippuu mm. siitä, miten perhe otetaan huomioon, miten koulu sujuu, miten ammattilaisten yhteistyö sujuu, miten suhteet muodostuvat laitoksessa ja sen ulkopuolella sekä miten sijoitus prosessina sujuu. Lopulta kyse on myös resursseista, johtamisesta ja kilpailutuksesta. Siitä, millaisen sijaishuollon viranomaiset ja luottamushenkilöt näkevät riittävän hyvänä sijoitetuille lapsille. Terapeutin mallinnuksessa ei tarkoiteta mallinnuksessa terapiaa, vaan lapsen ja nuoren tukemista kaikki eri tekijät huomioon ottaen laitoksen arjessa. (Närhi ym. 2017.) Etelä-Pohjanmaalla Lastensuojelun terapeutin laitospalveluksen mallinnuksen periaatteita on käsitelty lokakuuhun 2018 mennessä n. 80 ammattilaisen kanssa eri tilaisuuksissa. Eräs pitkään lastensuojelulaitoksessa työskennellyt työntekijä sanoi kehittämisprosessin aikana, ettei ole hyötyä käsitellä yleisellä tasolla sijaishuollon kysymyksiä, vaan niiden nuorten kautta, jotka juuri nyt tarvitsevat apua. Jäin pohtimaan, mitä tämä työntekijä kommentillaan tarkoitti.

Erilaisten orientaatioiden jäsentäminen voi tukea lastensuojelulaitosten toimijoita suuntaamaan omaa toimintaansa. Arjen rakenteet ovat erittäin tärkeitä ja samalla lastensuojelulaitoksessa tulee huomioida

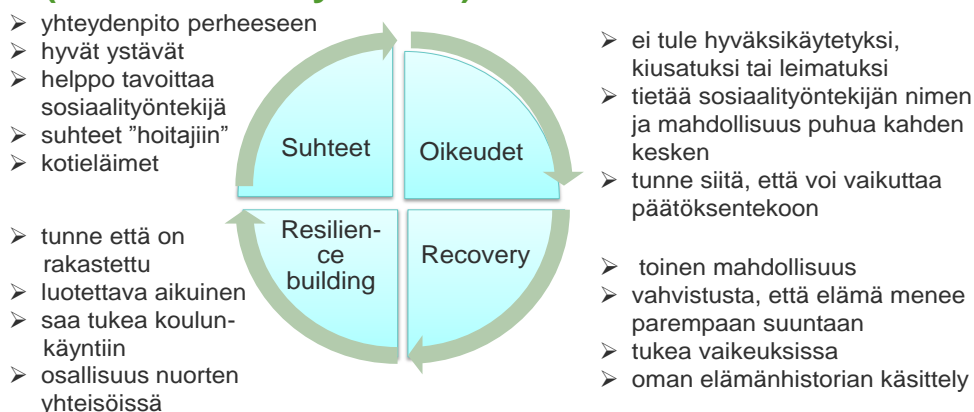
erityisyys, lasten taustaan liittyvät vaikeat kokemukset sekä itse sijoituksen aiheuttamat tunteet (Laakso 2009). Sosiaalipedagoginen orientaatio korostaa arjen sujuvuutta ja terapeuttinen orientaatio puolestaan tarkoittaa terapeuttisten elementtien tuomista lastensuojelulaitoksen arkeen (Eronen & Laakso 2016). Eräs vaihtoehto lastensuojelulaitoksessa erityisyyden huomioimiseen on traumaorientaatio (TIC, trauma-informed care), jolla tarkoitetaan traumaosaamisen tuomista vuorovaikutukseen työntekijöiden ja asiakkaiden välillä (Levenson 2017). TIC ei viittaa traumaterapiaan, eikä sen tarkoituksena ole käsitellä menneitä traumakokemuksia, vaan ottaa huomioon menneet tapahtumat kunkin asiakkaana olevan henkilön nykytilanteessa (Brown ym. 2012). Käytännössä tämä tarkoittaa mikrotasolla sitä, että sosiaalityöntekijät ja laitoksen työntekijät kohtelevat kaikkia nuoria ja perheitä ystävällisesti, kunnioittaen, kuunnellen, kiinnostuen ja myötätunnolla. Makrotasolla puolestaan tarvitaan kulttuurin muutos rakenteissa ja yksittäisten toimistojen käytännöissä. Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMSHA) on koonnut oppaan siihen, miten trauma-orientoitunutta hoitoa tarjotaan ja miten malli otetaan käyttöön. (SAMSHA 2014b.) TIC (trauma-informed care) on implementoitu lastensuojelulaitoksessa Kanadassa. Traumanäkökulman opettelu oli pitkäaikainen prosessi ja se vaati työskentelyä sekä laitoksen työntekijöiden että sosiaalityöntekijöiden kanssa. Implementaation tuloksena työntekijät kokivat suhteensa nuoriin parantuneen. He kertoivat suuresta muutoksesta nuorten käyttäytymisen hallinnasta nuorten tukemiseen ja hoitamiseen. Samoin he raportoivat suhteen parantuneen muihin sidosryhmiin nähden sekä laitoksen sisällä että sen ulkopuolella. Tutkijat suosittelevat tutkimuksen jatkamista siitä, miten lapset ja nuoret kokevat terapeuttisen hoidon vaikutukset laitoksen arjessa. (Baker ym. 2017.)

Terapeuttisen orientaation pääperiaatteita ovat seuraavat: 1. Turvallisuus ja toiminnan jatkuva arviointi, 2. Yhteistyö sijoitettujen lasten ja nuorten vanhempien kanssa, 3. Terapeuttisen tuen integrointi laitoksen arkiympäristöön, 4. Arjen jakamista sekä henkilökohtaisten ihmissuhteiden huomioiminen ja 5. Toiminnan kehittäminen tutkijoiden ja ammattilaisten yhteistyönä (Whittaker ym. 2016). Tärkeintä on sijoitettujen lasten ja nuorten sekä ammattilaisten välillä tapahtuva vuorovaikutus. Tietoa lastensuojelulaitosten arjesta ja siellä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta on kuitenkin vähän ja lisätutkimusta näistä aiheista tarvitaan, jotta voidaan päästä myös lastensuojelun laitostoiminnan vaikuttavuuden äärelle. Toisaalta pientenkin vuorovaikutusta edistävien askeleiden avulla voisi löytyä mahdollisuuksia parantaa toiminnan vaikuttavuutta. (Eronen & Laakso 2016.)

Terapeuttinen orientaatio ja traumaorientaatio vaikuttavat tulevan lähelle toisiaan. Molemmissa keskiössä ovat vuorovaikutuksen merkitys, yksilöllisyys ja perheen mukana olo prosessissa. Painotuserona näyttäytyy se, että terapeuttisessa orientaatiossa korostetaan koko palvelujärjestelmän integroimista laitoksen arkeen, traumaorientaatiossa puolestaan menneiden kokemusten huomioon ottamista nykyhetkessä. Hyödynnän tässä artikkelissa termiä terapeuttinen orientaatio, joka pitää sisällään arjen sujuvuuden, menneiden kokemusten huomioimisen ja muiden toimijoiden tuen integroimisen lastensuojelulaitoksen toimintaan (Närhi ym. 2017). Työntekijät, joiden kanssa olen käsitellyt terapeuttisen orientaation kysymyksiä, ovat olleet siihen tyytyväisiä ja siitä kiinnostuneita. Minua jäi silti kiusaamaan mainitsemani rohkean työntekijän kommentti siitä, että meidän tulisi keskittyä juuri niihin nuoriin, jotka apuamme tarvitsevat. Lähdin kehittämään työkalua, jonka avulla voitaisiin pohtia yksilöllisesti kunkin nuoren tilannetta erikseen.

Kehittämistyön, Lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnuksen ja sijoitetun lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin teorian (Wood & Selwyn 2017) ympärille syntyi Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –kysymyspatteri (TTV-kysymyspatteri), jonka tarkoituksena on tarjota tukea reflektiiviseen pohdintaan sijaishuollon työntekijöille. Olen kokeillut pienimuotoisesti TTV-kysymyspatteria kolmen erilaisen työntekijäryhmän kanssa: yhden lastensuojelulaitoksen työntekijöiden (2 tapausta), pienten lastensuojeluyksiköiden työnohjausryhmän (2 tapausta) ja sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden (1 tapaus) kanssa. Seuraava kuvio on Riitta Laakson (2018, tulossa) laatima tiivistys Woodin ja Selwynin (2017) tutkimustulosten pohjalta sijoitetun lapsen subjektiivisesta hyvinvoinnista.

Sijoitettujen lasten subjektiivinen hyvinvointi (Wood & Selwyn 2017)

Kuvio 1. Sijoitetun lapsen hyvinvointi.

Olen muuntanut oheisessa kuviossa esillä olevat teemat kysymysmuotoon: Miten työntekijä voi tukea? Lisäksi olen lisännyt kehittämistyössä nousseita kysymyksiä mukaan. Kysymysmuodolla pyrin muuntamaan ongelmatilanteet mahdollisuuksiksi pohtia työntekijän omaa vuorovaikutusta juuri kyseessä olevan lapsen tai nuoren tilanteessa. Työntekijät valitsivat itse tilanteet, jotka he halusivat käsitellä kysymyspatterin avulla. En ollut määritellyt sitä, millaisessa tilanteessa kysymyspatteria voisi käyttää. Joissakin työryhmissä käytiin koko kysymyspatteri läpi, joissakin puolestaan työntekijät valitsivat erityisesti esillä olevat teemat, joita käytiin läpi reflektoiden. Esittelen seuraavaksi kaksi työntekijöiden tapauskuvausta ja reflektiota, joiden tarkoituksena on kuvata työntekijöiden ajattelun jäsentymistä kysymyspatterin avulla. Olen kirjoittanut ensin työntekijän tapauskuvauksen lyhyesti. Tämän jälkeen olen kirjannut työntekijäryhmän käymän keskustelun pohjalta olennaiset teemat, jotka olen palauttanut työntekijöille. Eettisyys huomioiden tässä esitellyt tapaukset ovat yhdistelmiä ja muunnelmia työntekijöiden esittämistä oikeista tilanteista.

Työntekijöiden tapauskuvaukset ja reflektiot kysymyspatterin avulla

Työntekijän kuvaus Santerin (13v) tilanteesta:

Sijoitettu laitokseen. Biologisia nuorempia sisarusia, jotka asuvat kotona tai muissa sijaishuoltopaikoissa. Kun Santerin ensimmäisen sisarus syntyi, biologinen isä hävisi eikä pitänyt yhteyttä. Äidille tuli uusi parisuhde ja seuraavat lapset syntyivät. Uusi isä oli väkivaltainen äitiä kohtaan ja myös ei-biologisia lapsiaan kohtaan. Sisarukset joutuivat ilmeisesti pärjäämään paljon omassa varassaan. Sijoituksen alussa Santerilla oli paljon kiukkua, vihaa, pelkoa. Pelokkuutta, tärinää, vapinaa, hahmojen näkemistä, painajaisia. Aamulla ei tiennyt yöllisistä kohtauksista. Hän ei kerro menneisyydestään paljoakaan. Kertonut yksin jäämisen kokemuksistaan: "Aurinko oli korkealla, ajattelin, että pitää mennä kouluun". Kertonut joskus hoitaneensa pikkusisaruksiaan, kun isäpuoli lähtenyt "kioskille". Santerin arki sujuu silloin hyvin, kun ei tarvitse ohjata missään asiassa. Kotitapaamisten jälkeen käytöksessä on haasteita. Omaehtoisuutta. Koulussa suuria vaikeuksia, saa "kohtauksia". Santeria ei saa ohjata, testaa erityisesti naisväen. Santeri on terapiassa, joka ei etene. Huutaa terapeutille tai on passiivinen. Pohdittu hyötykö terapiasta, toisaalta terapian päättäminen saattaisi olla uusi hylkäämiskokemus?

Reflektio Santerin tilanteesta:

Laitoksen ja Santerin liittoa vahvistetaan. Edelleen pidetään tarkat rutiinit ja sama linja kaikkien aikuisten kesken. Toistoa, toistoa, toistoa. Joskus jopa vahvistetaan liittoa muiden ympäristöjen kustannuksella, jotta nuori pikkuhiljaa kokee lisää turvallisuuden tunnetta laitoksen aikuisiin. Selvitetään Santerille sääntöjen merkitys, hän on toiminut aikaisemmin pitkälle omassa varassaan. Muistetaan tavallinen oleminen, tavallinen arki, ei aina puhetta vaikeista asioista. Huomioidaan neuvotteluihin valmistautuminen hyvin. Santerin kanssa keskustellaan ennen neuvottelua ja toimitaan neuvottelussa hänen rinnallaan ja hänen äänenä. Vanhemmat ovat tasavertaisia aikuisia neuvottelussa. Vaikka ammattilaisten näkökulmasta tulisikin epärealistia toiveita (vrt. toisen vanhemman vakava alkoholiongelma), kuunnellaan mitä vanhempi ajattelee. Suunnataan perhetyötä siten, että ennen neuvotteluita pidetään perhetyön käynnit, jotta osapuolet saavat valmistautua neuvotteluun ja varmistetaan heidän äänensä esille tuleminen. Muodostetaan muissakin ympäristöissä liittoa. Laitos tekee lisäaloitteita koulun suuntaan, ”pyytävät apua koululta”. Tämä tarkoittaa sitä, että kannustetaan koulua edelleen ottamaan aina yhteyttä laitokseen, jos nuorella tulee raivostumista. Laitoksen työntekijä menee aina mukaan kouluun, kun kutsu käy.

Vahvistetaan Santerin näkökulmasta sitä, miten hyvässä yhteistyössä laitos ja äiti ovat. Vahvistetaan pojalle, että hän kuuluu tähän liittoon mukaan. Santeria kannustetaan mukaan neuvotteluihin, joihin hän ei tällä hetkellä halua osallistua. Näin voitaisiin pikkuhiljaa saada Santerin näkökulmasta hänen kaksi maailmaansa yhdistymään (koti ja lastensuojelulaitos). Järjestetään turvallisia tapaamisia isän kanssa. Pidetään kahvikestejä laitoksessa. Tapaamisilla on paikalla laitoksen henkilökuntaa. Monien ihmissuhteiden kohdalla tuntuu olevan esteitä. Kenties Santeria tukevat ihmissuhteet eivät pääse toimimaan. Murretaan positiivisella tavalla omaehtoisuutta. Tehdään verkostokartta, jonka avulla kartoitetaan Santerin suhdetta koko sukuun ja pohditaan suhteiden merkitystä hänen kanssaan. Jätetään terapiaa toistaiseksi pois. Jätetään kuitenkin terapian mahdollisuus avoimeksi myöhemmin. Vahvistetaan Santerille, että terapia jatkuu sitten, kun hän on siihen valmis. Elämäntarinasta on vähän tietoa. Tehdään Santerin ja äidin kanssa pojan elämäntarina. Äidin hoitotaho kannustaa tapaamisten lisäämiseen äidin oikeuksiin vedoten. Muodostetaan äidin ja äidin hoitotahon kanssa liitto. ”Pyydetään jälleen apua”. Järjestetään neuvottelu äidin hoitotahon kanssa (jos mahdollista). Santerin kanssa keskustellaan tästä, sopiiko. Tuodaan neuvotteluun perheen tarina pojan näkökulmasta, joka sisältää paljon aukkopaikkoja. Saataisiinko lisätietoja tapahtumista, jotta Santerin käyttäytyminen tulisi aikuisille ymmärrettävämmäksi? Yritetään tuoda äidille ja tämän hoitotaholle tietäväksi tapaamisten vaikutukset poikaan. Ne lisäävät tällä hetkellä turvattomuutta, eikä Santeri ole niihin valmis. Pystyisikö äitikin ja äidin hoitotaho ymmärtämään, miksi tapaamiset olisi nyt hyvä järjestää siten, etteivät kaikki lapset ole yhtä aikaa paikalla? Käytetään terapeutista kieltä asian kertomiseen, kerrotaan myös äidille ja hoitotaholle siitä, että kyseessä on pojan näkökulmasta vakauttamisjakso, jonka tavoitteena olisi terapian mahdollistaminen myöhemmin.

Työntekijän kuvaus Nellin (16v) tilanteesta:

Sijoitettu laitokseen. Biologiset vanhemmat eronneet. Toisen vanhemman luona suuri huoli: päihteet ja väkivalta. Tapahtunut juuri kiireellinen sijaishuollon muutos sijaisperheessä olleiden vakavien huolien vuoksi. Tällä hetkellä rajattomuutta, yliseksuaalisuutta kohdistuu moniin ympärillä oleviin. Käyttäytyy provosoivasti. Käy nuorisopsykiatrialla, jonka näkökulmasta Nelli ei ole tällä hetkellä hoidettavissa. Omaehtoinen ja provosoiva tutkimuskäynneilläkin. Liittyykö traumakokemuksiin vai mistä on kyse? Biologisen perheen kautta riski seksuaaliselle hyväksikäytölle. Toisen vanhemman luona käy harvakseltaan, kuitenkin viikonlopun kerrallaan. On yhteydessä kaikkiin perheenjäseniin puhelimitse.

Reflektio Nellin tilanteesta:

Sanoitetaan, että nyt Nellillä on turvallisia aikuisia ympärillään. Vahvistetaan myös sosiaalityöntekijän roolia, yhteydenpitoa tapaamisten lisäksi puhelimitse. Sanoitetaan, että on lupa olla kriisissä, mutta aikuiset pitävät huolta. Sosiaalityöntekijä tapaa toista vanhempaa kahden kesken. Varmistetaan, ettei perheen ulkopuolinen henkilö (riski hyväksikäytölle) ole mukana tapaamisilla. Keskustellaan vanhempien kanssa

Nellin aikaisemmasta vakavasta traumatisoitumisesta. Keskustellaan vanhempien, koulun ja sijaishuoltopaikan kanssa siitä, että Nelli tarvitsee tukea ja turvaa suhteiden muodostamiseen. On tärkeää, että sijaishuoltopaikassa, vanhempien taholta ja koulussa vahvistetaan positiivisesti sitä, että Nelli pitää sopivan etäisyyden muihin nuoriin ja aikuisiin. Toisaalta Nelli ottaa nuorempiin lapsiin nähden liiallistakin vastuuta. Vahvistetaan Nellille, että hän voi olla nuoren roolissa. Pohditaan, voisiko Nelliä tukea sopivan etäisyyden opetteluun eläinten kautta. Nelli on kiinnostunut eläimistä. Sosiaalityöntekijä kysyy nuorelta ajatuksia esim. sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan liittyen. Myös muita harrastustoiveita kysytään, voisiko jokin mielenkiinnon kohteen löytyminen suunnata ajattelua iänmukaiseen käyttäytymiseen? Nellillä on vaikeuksia liittyä ikätovereihin ja aikuisiin. Hän vaikuttaa olevan ylikierroksilla. Onko kyseessä trauman aiheuttama ylivireystila? Kysytään nuorisopsykiatrialta neuvoa mahdollisen ylivireystilan tasaamiseen. Sosiaalityöntekijä keskustelee Nellin kanssa kehokuvan avulla yksityisyyden ja koskemisen rajoista. Sosiaalityöntekijä keskustelee Nellin kanssa myös hänen lähihistoriastaan ja muutoksista elämässä, käytetään visuaalisia keinoja, koska Nelli tarvitsee tukea hahmottamiseen (ja muutoksia on ollut paljon). Nelli voi valita tapaamispaikan. Pidetään nuorisopsykiatria prosessissa mukana, vaikka juuri nyt nuorella ei ole käyntejä. Voisiko nuorisopsykiatria tulla työpariksi tähän työskentelyyn? Samalla nuorisopsykiatria voisi arvioida terapian aloittamisen mahdollisuutta uudelleen. Sosiaalityöntekijä vahvistaa Nellille kaikissa puheissa sitä, että hänellä itsellään on oman polun valitsemisen mahdollisuus ja hänelle annetaan paljon positiivista palautetta onnistumisista.

Analyyysi reflektioista terapeutiseen orientaatioon peilaten

Työntekijät valitsivat sellaiset tilanteet, joissa sijoitus oli juuri tapahtunut ensimmäistä kertaa tai nuori oli sijoitettu uuteen paikkaan sijaishuollon muutospäätöksellä. Yhdessä tilanteessa oli sijaishuollon muutoksen riski. Päätelin, että myös ammattilaiset painottivat sijoituksen alkamisen vaihetta kehittäjänuorten ja -vanhempien tapaan. Työntekijöiden tapauskuvauksissa ja reflektioissa olivat läsnä useat erilaiset päällekkäiset ilmiöt. Mikrotasolla olivat läsnä lasten, nuorten ja vanhempien traumakokemukset (väkivalta, seksuaalisen hyväksikäytön riski ja päihteet) ja mahdollisesti uuden sijoituksen aiheuttama kriisi. Nuorten käyttäytymisessä oli haasteita, omaehtoisuutta ja sopeutumattomuutta. Vanhempien ja nuorten etu olivat osin ristiriidassa keskenään. Makrotasolla läsnä olivat sijaishuollon muutokset tai muutoksen riski sekä palveluiden kohdentamisen haasteet useiden päällekkäisten ilmiöiden vuoksi. Molemmissa tapausesimerkeissä nuoret ”eivät olleet hoidettavissa” terapian keinoin. Toisessa esimerkissä vanhemman hoito ja nuoren hoito olivat ristiriidassa keskenään.

Kaikissa reflektioissa oli läsnä lapsen tai nuoren turvallisuuden lisääminen ja yhteistyön virittäminen läheis- ja viranomaisverkostoon. Reflektiot sisälsivät yksityiskohtaisia pohdintoja siitä, millaista vuorovaikutusta nuori juuri nyt tarvitsisi ja millaisia teemoja hänen kanssaan tulisi käsitellä. Reflektioissa käsiteltiin eri tahojen kanssa tehtävää työtä ja elämäntarinan kautta esiin nostettavaa lapsen kokemusta muutoksista ja elämästä. Lapsikeskeisyys tulee reflektioissa esiin, sillä kysymyspatteri ohjaa ajattelemaan vuorovaikutusta juuri tämän nuoren kanssa ja hänen läheis- ja viranomaisverkostoissaan.

Santerin kohdalla erityisiksi pulmiksi keskusteluhetkellä määrittävät koulun käymisen ongelmat ja terapiassa ilmenevä vastustus. Reflektion myötä ammattilaiset kiinnittävät huomiota Santerin luottamuksen saavuttamiseen ja eri ympäristöjen integroimiseen Santerin edun mukaisesti hänen elämäänsä. Reflektiossa näyttävät sijaishuollon moninaiset ristiriidat eri palveluiden kesken, mutta työntekijät pohtivat vuorovaikutusta niin Santeriin, vanhempiin kuin muihin ammattilaisiin. Lapsikeskeisen keskustelun myötä reflektion sävy on ratkaisukeskeistä ja Santerin toipumista edistävää. Nellin kohdalla puolestaan ongelmana oli yliseksuaalinen käyttäytyminen ja siitä seuranneet vaikeudet sosiaalisissa suhteissa. Nelli oli jatkuvassa ylivirittyneessä tilassa eikä hänen terapiansa edistynyt. Reflektion myötä ammattilaiset pohtivat erityisesti omaa vuorovaikutustaan ja positiivista vahvistamista Nellin tilanteessa. Lisäksi pohdittiin positiivisia keinoja Nellin kuormittumisen vähentämiseen. Myös tässä tapauksessa esiintyi epä tietoisuus siitä, miten terapian kanssa tulisi toimia. Työntekijät päätyivät ehdottamaan yhteistyötä sosiaalityöntekijän ja terapeutin kesken. Myös tämä reflektio piti sisällään lapsikeskeisen ajattelun ja siinä tuli otetuksi huomioon myös vanhempien tukeminen ja muiden apurahojen integroiminen työskentelyyn.

On selvää, että työntekijöiden tilannekuvaukset ovat yksinkertaisia kuvauksia siitä, mihin ongelmaan juuri nyt kaivattaisiin muutosta. Kokemukseni mukaan lastensuojelutyössä on liian vähän aikaa reflektiolle, jolloin ratkaisuehdotukset voivat jäädä ohuiksi. Mikäli keskustelu lähtisi vain tapauskuvauksesta liikkeelle, siitä voisi jäädä unohtuiksi työntekijöiden vuorovaikutuksen osuus ja mahdollisuus auttaa juuri tässä tilanteessa eteenpäin. Kysymyspatteriin on koottu lapsen ja nuoren näkökulmasta tärkeät elementit, jotka ohjasivat ammattilaisia ottamaan nämä huomioon siitä huolimatta, ovatko juuri ne asiat nuoren tilanteessa pulmallisia sillä hetkellä. Terapeuttiseen orientaation peilaten työntekijöiden keskusteluissa olivat keskiössä positiivinen vuorovaikutus, yksilöllisyys, perheen tukeminen ja muiden tukitahojen integroiminen mukaan työskentelyyn. Lisäksi tapauskuvauksissa olivat läsnä menneiden tapahtumien huomioiminen nykyhetkessä. Reflektioiden perusteella uskallan väittää, että Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –kysymyspatteri toimii hyvin sijaishuollossa valitsevien erilaisten henkilökohtaisten ja institutionaalisten prosessien huomioimiseen. Sen avulla huomio voidaan kiinnittää nuoren toipumista edistävään vuorovaikutukseen terapeuttisen orientaation mukaisesti.

Työntekijöiden kokemuksia TTV-kysymyspatterista

Työntekijät kokivat, että he saivat syvyyttä keskusteluihin nuorten tilanteista. Ne ryhmän jäsenet, joiden nuorten tilannetta ei käsitelty, kokivat saaneensa siltikin omaan työhönsä näkökulmia. Eräs pitkään sijaishuollossa toiminut terapiakoulutuksen omaava työntekijä kertoi: ”Mä aivan elin siellä lapsen maailmassa”. Ryhmäläiset kokivat, että tärkeää keskustelussa oli luottamuksellisuus ja se, että kysymyspatteri toi jännevyyttä keskusteluun. Eräässä ryhmässä kysymyspatteria kokeiltiin myös ryhmän oman tiimin kesken. Tässä kokeilussa ryhmäläiset mielestä keskusteluissa ei ollut voimauttava sävy. Todettiin, että tiimi voi ottaa mallia systeemisen lastensuojelun mallista, jossa jokaisella tiimin jäsenellä on oma roolinsa (Fagerström 2016). Tämä voisi tarkoittaa sitä, että tiimi valitsee henkilön, joka fasilitoi keskustelua ja pitää yllä positiiviseen vuorovaikutukseen tähtäävää keskustelua kysymyspatterin avulla. Yhden tehtävänä on kirjata tapauskuvaus ja reflektio, jolloin keskustelusta syntyy dokumentaatio ja sitä voidaan käyttää ohjeena juuri kyseessä olevan nuoren tilanteessa.

Työntekijät kokivat, että kysymyspatteri monipuolisti omaa ajattelua ja antoi välineitä vuorovaikutukseen nuoren kanssa. Eräs työntekijä totesi: ”Mullahan on paljon työkaluja, voin keskittyä nuoreen.” Lapsi- ja perhekeskeisyys nousi esille, koska reflektio pysytteli nuoren näkökulmassa ottaen huomioon läheiset kysymyspatterin avulla. Työntekijä pohti: ”Jos tämän kelaa hyvin läpi, kohtelee nuoria ja perheitä hyvin.” Työntekijät saivat rohkeutta toimia omana itsenään ja samalla ammattilaisena vuorovaikutuksessa nuorten kanssa. Keskusteluissa ja reflektioissa oli positiivinen sävy: ”Emme olleet kuormittuneita tämän käsittelyn jälkeen.”

Yhteenveto

Lastensuojelutyö näyttyy kompleksisten tilanteiden ratkaisuyrityksinä, joiden lopputuloksesta ei ole varmuutta. Perheiden tilanteet ja palvelurakenne eivät aina kohtaa, tarvitaan räätälöintiä ja yksilöllistä huomioimista. (Devaney 2004.) Kun pohdimme sijaishuollon kysymyksiä yleisellä tasolla, parannamme sijaishuollon laatua yleisesti. Mutta yksittäisten perheiden monimutkaisiin tilanteisiin emme välttämättä saa vastauksia. Eräs pitkään sijaishuollossa toiminut ammattilainen sanoi: ”Vaikka olisi kuinka paljon kokemusta, ei siltikään voi tietää miten toimia. Jokainen on yksilö ja tulee yksilöllisestä tilanteesta.”

Tässä tutkimusprosessissa sijoitetut nuoret, heidän vanhempansa ja ammattilaiset korostivat sijoituksen alkamisen merkitystä. Alkuvaihe voi olla jo itsessään kriisi nuorelle ja vanhemmille, jolloin tarvitaan tunteiden käsittelyä ja tiedonkulun varmistamista toimijoiden välillä. Sijoituksen alkaminen pitää lisäksi sisällään henkilökohtaisen elämän ja palvelupolkujen risteämiä, mikä muodostaa tilanteesta usein kompleksisen. Nuorten ja vanhempien tarpeet sekä eri palveluiden tavoitteet voivat olla ristiriidassa keskenään. Mikrotasolla läsnä ovat sijoituksen aiheuttama kriisi sekä traumaattiset elämäkokemukset ja aikaisemmat kokemukset palveluista. Makrotasolla ovat läsnä lastensuojelulaitoksen toimintatavat, juridinen päätös (Laakso & Enroos 2016) sekä kompleksisista tilanteista johtuva palveluiden

kohdentamisen haaste. Mikäli elämäkokemuksista ja palvelujärjestelmästä johtuva kriisi sekä sijoituksen alkamisesta aiheutuva kriisi eivät tule kohdatuksi, nuorten ja vanhempien aktiivinen toimijuus voi jäädä saavuttamatta eivätkä he voi toimia tosiasiallisesti tasavertaisina toimijoina ammattilaisten kanssa. Tällöin mahdollisuudet ottaa vastaan kuntouttavaksi tarkoitettua tukea voi estyä. Tämä mikro- ja makrotasojen vuorovaikutuksen kompleksisuus puolestaan tuo ammattilaiselle haasteen pohtia jokaisen nuoren ja vanhemman yksilöllisiä tarpeita. Me ammattilaiset tarvitsemme työkaluja jäsentämään kompleksisuutta ja keinoja kääntää ongelmat yksilölliseksi tueksi. Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –kysymyspatteri ohjasi ajatukset sijoitetun nuoren tarpeisiin sekä ammattilaisten mahdollisuuksiin juuri nyt vaikuttaa omalla vuorovaikutuksellaan nuoreen sekä koko hänen läheis- ja viranomaisverkostoonsa.

Terapeuttisen orientaation tuominen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja lastensuojelulaitoksen toimintaan saattaa olla pitkän muutostyön tulos. Jostakin on lähdettävä kuitenkin liikkeelle. Seinäjoen julkisten lastensuojelulaitosten osalta päädyttiin siihen, että kaikki laitoksen työntekijät ja sosiaalityöntekijät koulutetaan Pesäpuu ry:n toimesta terapeuttiseen orientaatioon pikkuhiljaa aloittaen syksyllä 2018. Pienetkin liikahdukset voivat olla avaimia vaikuttavuuteen. Herkistymisen sijoituksen alkamiseen on yksi eettinen kannanotto sijaishuollon laadun parantamiseksi. Sijoituksen alkuvaiheessa olennaista on se, että me lastensuojelun ammattilaiset ymmärrämme lasten, nuorten ja vanhempien elämän ja palvelupolun taustojen vaikutuksia nykyhetkeen ja rakennamme yhdessä tämän ymmärryksen pohjalle toipumisen edellytyksiä. Sijaishuollon moninaisuuden huomioiva tuettu, kompleksisuutta jäsentävä reflektiivinen pohdinta antaa yhden mahdollisuuden kääntää monimutkaiset mikro- ja makrotason ilmiöt lapsikeskeiseksi läheis- ja viranomaisverkoston huomioivaksi positiivista vuorovaikutusta edistäväksi toiminnaksi.

Kehittämisprosessissa syntyneet ohjeet sijoituksen alkuvaiheen huomioimiseen:

1. Sijoituksen aiheuttamien tunteiden käsittely vanhempien ja nuoren kanssa
2. Lämmin kuuntelu, ei arviointia
3. Kriisin huomioiminen myös neuvottelussa (tautukset, neuvotteluiden valmistelu ja jälkipuinti)
4. Tavoitteiden asettaminen yhdessä sitten, kun alkuvaiheen kriisi on ohi
5. Riittävän tiedon antaminen ja vastaanottaminen (kirjallisesti ja suullisesti, räätälöinti)
6. Laitoksesta yhteys vanhempiin tarvittaessa päivittäin sijoituksen alussa
7. Tiedonkulun ja vastuiden varmistaminen
8. Sijoitetun nuoren ja hänen vanhempiensa henkilökohtaisen taustan huomioiminen
9. Nuoren ja vanhempien palvelupolun vaikutusten ja nuoren taustalla olevien sijoitusten huomioiminen
10. Koko perheen ja läheisten huomioiminen (myös sisarukset)
11. Nuorelle yhteydenpito läheisiin ystäviin lisää turvallisuuden tunnetta sijoituksen alussa
12. Perhetyön käynnistyminen
13. Sosiaalityöntekijän tapaamiset sijoituksen aikana nuorille ja vanhemmille
14. Riittävän ajan mahdollistaminen työntekijöiden reflektoinnille ja reflektiota tukevien työkalujen käyttäminen (vrt. systeeminen lastensuojelu)

Liite 1

TOIPUMINEN TAPAHTUU VUOROVAIKUTUKSESSA

TTV -KYSYMYSPATTERI

Kysymyspatteri on tarkoitettu sijaishuollossa toimivien ammattilaisten reflektion tueksi

Sijoitettujen lasten, nuorten ja heidän perheidensä taustalla on todettu olevan vaikeita elämäkokemuksia sekä myös traumahistoriaa. Lisäksi tuen kohdentaminen voi olla haasteellista erilaisten ristikkäisten intressien vuoksi. Tämän kysymyspatterin tavoitteena on tuoda ratkaisukeskeisiä ja terapeuttisia elementtejä sijoitetun lapsen tai nuoren tilanteen pohdintaan. Terapeuttisuus ei tässä yhteydessä tarkoita terapiaa vaan arjen työn kohdentamista positiiviseen vuorovaikutukseen sijoitetun lapsen tai nuoren tarpeet huomioiden.

Kysymyspatteri sopii erityisen hyvin sijoituksen alkuvaiheen pohdintaan tai muutosvaiheisiin. Tilanteessa saattaa olla paljon erilaisia tekijöitä, joiden jäsentämiseen ammattilaiset voivat saada tukea pohtimalla tilannetta sijoitetun lapsen tai nuoren sekä hänen verkostoidensa näkökulmasta.

Kysymyspatterin taustalla on sijoitetun lapsen subjektiivinen hyvinvointi teoreettinen viitekehys sekä Lape-hankkeessa tehty kehittämistyö. (Lähde: Selwyn, Julie & Wood, Marsha 2017. Looked after children and young people's views on what matters on their subjective well-being. Adoption and fostering 41 (1) 20-34. United Kingdom: Sage publications.)

Ohjeet kysymyspatterin käyttöä varten:

1. Kerro lapsen tai nuoren tilanteesta. (elämäntilanne, perhe, palvelupolku)
2. Käykää tiimissä yhdessä läpi kysymyspatterin kysymykset. Keskittykää kysymykseen: Miten työntekijä voi vaikuttaa?
3. Jakakaa roolit: Yksi vetää keskustelun, yksi kirjaa ja muut keskustelevat (vrt. systeeminen lastensuojelu). Mikäli on käytettävissä terapeuttista osaamista, se tukee pohdintaa.

1.1 TURVALLISUUS

Miten työntekijä voi edistää lapsen/nuoren turvallisuuden tunnetta sijaishuoltopaikkaan tullessa?

Sijaishuoltopaikasta lähtiessä?

Miten työntekijä huomioi vanhemmat, kun lapsi/nuori tulee sijaishuoltopaikkaan?

Lähtee sijaishuoltopaikasta?

Miten työntekijä voi edistää turvallisuuden lapsen/nuoren turvallisuuden tunnetta neuvotteluissa?

Entä vanhempien turvallisuuden tunnetta?

Miten mahdollinen kriisi huomioidaan neuvottelutilanteessa?

1.2 SUHTEET

Miten työntekijä voi tukea yhteydenpitoa perheeseen (ja läheisiin)?

Miten työntekijä voi tukea hyviä ystävyysuhteita?

Miten työntekijä voi tukea suhdetta sosiaalityöntekijään?

Miten työntekijä voi tukea lapsen/nuoren varhaiskasvatusta/koulun käyntiä?

Miten työntekijä voi edistää omaa vuorovaikutussuhdettaan lapsiin ja nuoriin?

Kotieläimet?

1.3 OIKEUDET

Miten työntekijä voi varmistaa, ettei lapsi/nuori tule hyväksikäytetyksi, kiusatuksi tai leimatuksi?

Miten työntekijä voi toimia edistääkseen suhdetta sosiaalityöntekijään?

(Lapsi/nuori tietää sosiaalityöntekijän nimen ja mahdollisuus puhua kahden kesken)

Miten lastensuojelulaitoksen käytännöissä voidaan huomioida se, että lapset ja nuoret voivat vaikuttaa päätöksentekoon omissa ja yhteisön asioissa?

1.4 RESILIENSSIN RAKENTAMINEN

Miten työntekijä voi edistää nuoren tunnetta että hän on rakastettu?

Miten työntekijä voi osoittaa olevansa luotettava aikuinen?

Miten työntekijä voi tukea lapsen/nuoren koulunkäyntiä?

Miten työntekijä voi tukea osallisuutta nuorten yhteisöissä?

1.5 TOIPUMINEN

Miten työntekijä voi tukea lapsen tunnetta siitä, että hänellä on uusi mahdollisuus?

Miten työntekijä voi tukea nuoren vahvistumista siihen, että elämä menee parempaan suuntaan?

Miten työntekijä voi tukea vaikeuksissa?

Miten työntekijä voi tukea oman elämänhistorian käsittelyssä?

Lähteet

- Aguilera, Donna C. (1998) Crisis Intervention. Theory and Methodology. Missouri: Mosby Year Book.
- Baker, Courtney & Brown, Steven & Wilcox, Patricia & Verlenden, Jorge & Black, Corey & Grant, Billie-Jo (2017) The Implementation and Effect of Trauma-Informed Care Within Residential Youth Services in Rural Canada: A Mixed Methods Study. Julkaisussa: Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy. <https://urly.fi/X5X> Viitattu 30.4.2018.
- Boxall, Kathy & Smeeton, Joe (2011) Birthparents' perceptions of professional practice in child care and adoption proceedings: implications for practice. Child and Family Social Work 6:4,444–453.
- Brown, Steven; Baker, Courtney & Wilcox, Patricia (2012) Risking Connection Trauma Training. A Pathway Toward Trauma-Informed Care in Child Congregate Care Settings. Julkaisussa: Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy 5:4, 507–515. <https://urly.fi/X5Y> viitattu 30.4.2018.
- Devaney, John (2004) Relating Outcomes in objective Child Protection. Child & Family Social Work 9:1, 27–38.
- Eronen, Tuija & Laakso, Riitta (2016) Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Työpäperi 46/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Fagerström, Katarina (2016) Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Työpäperi 42/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hammarlund, Claes-Otto (2010) Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktin käsittely. Suom. Toivanen, Riikka & Sironen, Nana. Helsinki: Tietosanoma.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa -hankkeen päätulokset 2014–2015. Työpäperi 3/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ikonen, Riikka & Hietämäki, Johanna & Laakso, Riitta & Heino, Tarja & Seppänen, Johanna & Halme, Nina (2017) Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-903-3> Viitattu 1.3.2018.
- Karhu, Petra (2000) Tuntemisesta tunnottomaksi. Teoksessa Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna & Janhunen, Tarja (toim.) Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: Stakes, 107–121.
- Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Laakso, Riitta & Enroos, Rosi (2016) Vierailta ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Yhteiskuntapolitiikka 81:5, 506–515.
- Laakso, Riitta (2018, tulossa) Loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 9-16.
- Levenson, Jill (2017) Trauma-Informed Social Work Practice. Social Work 62:2, 105-113. <https://bit.ly/2n0ygcx> luettu 2.5.2018.
- Närhi, Pekka & Timonen-Kallio, Eeva & Yliruka, Laura (2017) Lastensuojelun terapeutin laitospalveluksen mallinnus. Työpäperi 23/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Satka, Mirja & Julkunen, Ilse & Kääriäinen, Aino & Poikela, Ritva & Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (2016) Mitä on käytäntötutkimus? Teoksessa Satka, Mirja & Julkunen, Ilse & Kääriäinen, Aino & Poikela, Ritva & Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. Heikki Waris –instituutti ja Mathilda Wrede –institutet.
- Shives, Louise Rebraca (2012) Basic Concepts of Psychiatric-Mental Health Nursing. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Sinko, Päivi & Virokannas, Elina (2009) Rajallisia äitiysidentiteettejä. Huumeita käyttäneiden äitien kertomuksia lastensa huostaanotoista. Janus 17:2, 104–120. Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2014a) SAMSHA's Concept for Trauma-informed approach. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=86ce96eb-419a-4ddd-9341-30e907cecded%40sessionmgr4007> viitattu 2.5.2018.
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2014b) TIP 57: Trauma-Informed Care in Behavioral Health Services. <https://store.samhsa.gov/shin/content/SMA14-4816/SMA14-4816.pdf> viitattu 2.5.2018
- Tuomi, Jouni & Sarjärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vierula, Tarja (2016) Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto –Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Whittaker, James K. & Holmes, Lisa del Valle & Ainsworth, Frank & Andreassen, Tore & Anglin, James & Bellonci, Cristoper & Berridge, David & Bravo, Amaia & Canali, Cinzia & Courtney, Mark & Curey, Laurah & Daly, Daniel & Gilligan, Robbie & Grietens, Hans & Harder, Annemiek & Holden, Martha & James, Sigrid & Kendrick, Andrew & Knorth, Erik & Lausten,

Mette & Lyons, John & Martin, Eduardo & Mcermid, Samantha & McNamara, Patricia & Palareti, Laura & Ramsey, Susan & Sisson Kari & Small, Richard & Thoburn, June & Thompson, Ronald & Zeira, Anat (2016) Therapeutic Residential Care for Children and Youth: A Consensus Statement of the International Work Group on Therapeutic Residential Care. Residential treatment for children and youth 33:2, 89–106.

Wood, Marsha & Selwyn, Julie (2017) Looked after children and young people's views on what matters on their subjective well-being. Adoption and fostering 1: 41, 20–34. United Kingdom: Sage publications.

Muut aineistot:

Lastensuojelulaki 13.4.2017/417.

Lastensuojelu 2017. Tilastoraportti 17/2018. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

